

تاثیر رونق آموزش الکترونیکی بر گسترش عدالت آموزشی در دوران پسا کرونا

چکیده

هدف اصلی این پژوهش بررسی تاثیر رونق آموزش الکترونیکی بر گسترش عدالت آموزشی در دوران پسا کرونا است. در مقاله حاضر سعی بر آن شده است تا با روش توصیفی- تحلیلی و استناد به منابع معتبر داخلی و خارجی که خود شامل کتب و مقالات علمی چاپی هستند ضمن تاکید بر اهمیت و جایگاه عدالت آموزشی بر پیشرفت سیستم آموزشی کشور، مزایا استفاده از آموزش الکترونیکی در مراکز آموزشی مورد بررسی قرار گرفته و به نقش آموزش الکترونیکی به عنوان یکی از اصلی ترین روش های آموزش در دوران کرونا، اشاره شود. نتایج به دست آمده نشان می دهد با توجه به تجربه به کارگیری گسترده آموزش الکترونیکی در دوران شیوع کرونا، می توان با توانمند سازی کادر آموزشی در شناخت و به کارگیری این روش به شکل اصولی و مطابق با نیاز فراگیران به همراه ایجاد نگرشی مثبت در راستا افزایش بازدهی آن، گامی به سوی گسترش عدالت آموزشی در کشور برداشت.

کلید واژه

آموزش الکترونیکی، عدالت آموزشی، پسا کرونا

۱. مقدمه

تحولات حوزه فناوری همواره نظام های تعلیم و تربیت را تحت تأثیر قرار داده اند. در واقع از شاخص های نظام های پیشرو تعلیم و تربیت می توان، به استفاده از ظرفیت های تازه ای اشاره کرد که در سایه تحولات فناوری ایجاد شده است. بنابراین نقش تأثیرپذیری را باید امری مثبت و سازنده ارزیابی نمود و نظام های تعلیم و تربیت را که از این اصل تبعیت نمی کنند، واپسگرا دانست. (عنایتی و همکاران، ۱۳۹۰، ص ۹۷ تا ص ۱۱۶). تعلیم و تربیت فرایندی دامنه دار و چندبعدی است و تحقق اهداف آن مستلزم نگاه همه جانبه به عوامل زمینه ای، فردی و بین فردی است که در جریان پیشرفت تحصیلی مداخله می کند. یکی از ضرورت های نظام آموزشی موفقیت در ادامه و گسترش مهارت های تحصیلی لازم در دانش آموزان است. بدون شک شناخت عوامل مؤثر در پیشرفت تحصیلی از اساسی ترین اهداف هر نظام آموزشی است. متغیرها و عوامل زیادی در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان مؤثرند. یکی از این متغیرها انگیزش تحصیلی

است (هاشمی؛ خروطی، ۱۳۹۹، ص ۱۴۷ تا ص ۱۶۲). آموزش های الکترونیکی، در مدارس ایران به سرعت در حال گسترش و کیفیت یادگیری، نرخ نگهداری یادگیرندگان و رضایت مندی آنها مهم و ضروری است؛ باید به ویژگی های خاص این شیوه آموزش توجه شود، یکی از اصول فرایندهای یادگیری الکترونیکی، یادگیری مستقل است که لازمه ی آن تربیت یادگیرنده مستقل است. یعنی مدارس با فراهم کردن فرصت های لازم برای انجام تعاملات مفید و بیشتر و ایجاد مهارت های یادگیری خود تنظیمی در دانش آموزان، امکان یادگیری مستقل و اثر بخش را فراهم کنند. (علی نژاد و همکاران، ۲۰۱۵، ص ۳۱۱ تا ص ۳۲۰). یادگیری الکترونیکی با داشتن ویژگی هایی، همچون افزایش کیفیت یادگیری، امکان ارائه دروس در محیط چندرسانه ای و در نتیجه جذاب تر شدن محتوا، سهولت دسترسی به حجم بالایی از اطلاعات و کاهش هزینه های آموزشی، انعطاف پذیری بالا، جمع آوری سریع بازخوردها و تجزیه و تحلیل آنها، نظارت و کنترل دقیق بر نظام آموزشی و اطلاعات، برقراری عدالت آموزشی، پشتیبانی تعداد زیادی دانشجو در یک کلاس، کاهش هزینه های مربوط به رفت و آمد و صرفه جویی در زمان، امکان بهره مندی از آموزش در هر زمان و هر مکان و... در حال جایگزین شدن با شیوه های آموزش سنتی است. (شاعیدی؛ صادقی زاده، ۱۳۹۱، ص ۳۳ تا ص ۳۸). مطالعات انجام شده نشان می دهد که فناوری می تواند به برطرف کردن کاستی ها و نواقص حال حاضر نظام آموزش و پرورش کمک کند و همگام با توسعه جوامع جهانی، ضمن تحقق هدف های ارزشی چون برقراری عدالت آموزشی کیفیت فرآیند یاددهی و یادگیری را برای همه افراد از جمله مدیران ارتقاء دهد (کفاش، ۲۰۱۱، ص ۸ تا ص ۱۷).

۲. روش تهیه مقاله

روش پژوهش در مقاله حاضر، توصیفی - تحلیلی است که منظور از این روش؛ توصیف و تفسیر شرایط و روابط موجود می باشد. در حقیقت در این روش وضعیت کنونی پدیده یا موضوعی مورد مطالعه قرار می گیرد. پژوهش های کیفی به شیوه تحقیق توصیفی - تحلیلی به پنج روش؛ پیمایشی، همبستگی، اقدام پژوهشی، پس رویدادی و بررسی موردی تقسیم می شود که در این مقاله از روش تحقیق توصیفی - تحلیلی بررسی موردی استفاده شده است که این نوع تحقیق عبارتند از مطالعه یک مورد یا یک موضوع، و کاوش عمیق در مورد آن که در واقع در این نوع

تحقیقات سعی می شود از جهات مختلف هر پدیده یا موضوعی را مورد بررسی قرار دهند(حافظی نیا، ۱۳۸۷، ۲۴).

۳. یافته های تحقیق

۳،۱ آموزش الکترونیکی

یکی از مهمترین موارد قابل تأمل در نظام آموزشی، فناوری اطلاعات است. هدف فناوری اطلاعات در آموزش و پرورش ایجاد نظام های آموزشی نو، به منظور افزایش بهره وری و در نتیجه، تأکید بر یادگیری است. استفاده بهینه از فناوری آموزشی در جریان تدریس و یادگیری می تواند به سبب فعال کردن حواس دانش آموزان، امر آموزش را واقعی تر و عملی تر کند و حتی با غنی کردن کیفیت تدریس و یادگیری، کارایی تعلیم و تربیت را ارتقاء دهد(سعیدی ؛ صالحی عمران ؛ شعبانی ؛ فرامرزی، ۱۳۹۵، ص ۹۹ تا ص ۱۲۲). آموزش الکترونیکی به هر نوع دوره و آموزشی اطلاق می شود که به شکلی غیر از روش های حضوری و رو در رو انجام گیرد. محتویات دروس ممکن است از طریق اینترنت و یا استفاده از ویدئو و تصاویر فعال و متعامل دو طرفه انتقال یابند. همچنین تلویزیون های کابلی یا ماهواره ای می توانند رسانه انتقال دهنده این مواد درسی باشند و یا می توان مواد درسی را روی سی دی و دی وی دی و یا نوار ویدئو در اختیار داشت و یا ترکیبی از موارد بالا را به کار گرفت(گاریدو؛انانديا؛سپنا،۲۰۰۸،ص۷۳۳ تا ص ۷۴۳). فن آوری اطلاعات و ارتباطات عامل مهمی در ارتقای عدالت اجتماعی در موضوع کیفیت آموزش در مناطق روستایی و دور دست می باشد، جایی که معلمان از کیفیت پایین تری نسبت به هم تایان شهری خود برخوردار بوده و پشتیبانی از آنها کمتر بوده و منابع کمتری در اختیار دارند.(روبینسون، برنادته، ۲۰۰۸، ص ۱ تا ص ۱۷). با رواج انواع آموزش های الکترونیکی در جهان و باز شدن پای آموزش الکترونیکی در نظام های آموزشی، پژوهش های مختلفی در زمینه اثربخشی آموزش الکترونیکی در مقایسه با آموزش حضوری انجام گرفته و نتایج مختلفی حاصل شده است که این روند تا کنون نیز ادامه

دارد. سوالی که در اینجا مطرح می شود این است که چگونه می توان نتایج پژوهش های انجام شده را به صورت یکپارچه به کار برد؟ پژوهشگران برای پاسخ به این پرسش از روش فراتحلیل استفاده می کنند. افزایش پژوهش در یک حوزه خاص، زمینه را برای یکپارچه سازی و ترکیب یافته ها به صورت کمی و کیفی فراهم می کند(مصرآبادی؛ فیضی، ۱۳۹۴، ص ۳۱ تا ص ۴۱). آموزش الکترونیکی به دلیل مزایای خاص خود به عنوان بهترین روش جهت استمرار فرآیند آموزش در دوران شیوع کرونا انتخاب شده است که این موضوع سبب شده تا کادر آموزشی کشور شناخت بیشتری از آن پیدا کنند.

۳,۲ اهمیت عدالت آموزشی

یکی دیگر از مظاهر بسیار مهم فناوری اطلاعات و ارتباطات در بخش آموزش مورد تاکید قرار گرفته است و از آن به عنوان آموزش مجازی یا آموزش الکترونیک یاد می شود. با استفاده از این فناوری در عرصه آموزش، بسیاری از منابع قدیمی در حال تغییر و دگرگونی است و مهم ترین دستاورد آن برای بشر، بشارت تحقق عدالت آموزشی است. عدالت آموزشی در بعد کلان، نوعی نگاه انسان گرایانه و عدالت خواهانه را با خود به همراه دارد که غالباً شاخص یک جامعه توسعه یافته در نظر گرفته می شود(بابادی، جمشیدی، ۲۰۰۷، ص ۲۸۷ تا ص ۳۰۵). از اوایل قرن حاضر، تأمین آموزش براساس استعدادها، مورد توجه متخصصان قرار گرفت و از نیمه دوم قرن حاضر شعار عدالت آموزشی و برابری فرصت های تحصیلی مطرح شد. (سرمدی، معصومی فرد، ۱۳۹۴، ص ۶۳ تا ص ۷۰). عدالت آموزشی یکی از زیربنایی ترین ابعاد عدالت سازمانی است که می تواند زمینه ی بروز استعدادها و توانمندی ها را در سطح بالا فراهم آورد (صمدی، گل محمدی، خسروی، ۲۰۱۲، ص ۷۹ تا ص ۹۰). عدالت آموزشی، بهره گیری از همه استعدادها در فرصتی برابر با توجه به نیازهای دانشجویان، و ایجاد شرایط یکسان برای آنها با تلاش های یکسان به منظور توانمندسازی آنهاست. (آراسته، نوه، مطلبی فرد، ۲۰۱۱، ص ۸ و ص ۹). عدالت آموزشی یکی از پرچالش ترین مباحث در آموزش است. ایجاد محیط یادگیری بدون استرس، رساندن دانش آموزان به رشد و بالندگی اجرای یکسان قوانین و مقررات آموزشی برای همه افراد و فراهم نمودن زمینه های رسیدن به مهارت و آمادگی برای بازار کار از مقوله های عدالت آموزشی می باشد

(ثناگو،نومالی،مهستی جویباری،۲۰۱۱،ص ۳۹ تا ص ۴۴). یکی از مؤثرترین راه های تحقق عدالت آموزشی، تأمین فرصت های یکسان برای دسترسی عموم افراد جامعه به آموزش و پرورش است و همه آحاد انسانی حق دارند از آموزش و پرورش یکسان برخوردار گردند. در جهان کنونی یکی از شاخص های پیشرفت اجتماعی، آموزش و پرورش و چگونگی بهره مندی از آن است. بر همین مبنا کشورها به خصوص کشورهای در حال توسعه در صدد ایجاد فرصت های برابر دسترسی همگان به آموزش و پرورش هستند. (عبدوس، ۱۳۸۱) مک لود(۲۰۱۰) عدالت را حیاتی ترین عامل نهادهای اجتماعی می داند و از آنجایی که آموزش و پرورش و مدارس جزء نهادهای اجتماعی هستند بحث عدالت در این محیط ها یک نکته کلیدی است. یکی از جنبه های عدالت، عدالت آموزشی است. در محیط های آموزشی زمانی عدالت تحقق می یابد که یادگیرندگان از طریق درون دادها و فرآیندها در مدارس، بتوانند اهداف علمی، اعتقادی، اجتماعی و آموزشی را کسب کنند. (یمنی، شاطر جلالی، اقبالی، ۲۰۱۷، ص ۲۳ تا ص ۲۸) شناسایی عوامل تأثیرگذار بر عدالت آموزشی از اهمیت بسزایی برخوردار است که از جمله ی این عوامل می توان به فرسودگی تحصیلی اشاره کرد. مفهوم فرسودگی اولین بار در دهه ی ۷۷ میلادی در رابطه با گروه های کارایی که با هم تعامل دارند، مطرح گردید (مرزوقی، حیدری، ۲۰۱۳، ص ۳۲۸ تا ص ۳۳۴). عدالت آموزشی زمانی محقق می گردد که از طریق درون دادها و فرآیندهای جاری در محیط آموزشی، یادگیرندگان قادر باشند به پیامدها یا همان هدف غایی دست یابند (ثناگو ؛ نوملی ؛ جویباری، ۱۳۹۰). فراهم کردن فرصت های برابر و عادلانه آموزشی جزئی از عدالت آموزشی است و رسیدن به عدالت آموزشی برای تمام جوامعی که آموزش و پرورش را یک جزء مهم در زندگی افراد می دانند امری اصلی به شمار می رود (لوین، ۲۰۰۹، ص ۵ تا ص ۲۰). شکی نیست که توزیع عادلانه امکانات و فرصت ها برای اقشار محروم که از امکانات مالی محدود برخوردارند، یکی از آرمان های مطلوب یک جامعه تساوی خواه و عدالت طلب است و مسلم است که آموزش عالی می تواند یکی از کانال های مهم توزیع عادلانه امکانات و فرصت های آموزشی برای قشرهای بیشتری از جامعه باشد (توسلی، ۱۳۸۶) برقراری عدالت آموزشی در یک کشور می تواند زمینه را برای رشد و پرورش نیروی انسانی

مستعد فراهم کرده و بدین ترتیب سبب رشد و شکوفایی شود به همین دلیل بررسی راهکار های گوناگون جهت رشد عدالت آموزشی از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

۴. نتیجه گیری

در حال حاضر، با پیشرفت در فناوری ابزارهایی در اختیارمان قرار گرفته که هر فرد علاقه مندی می تواند با یادگیری اصول و مهارت های لازم یک دوره آموزش الکترونیکی را بدون هیچگونه برنامه نویسی ایجاد کند. تعداد برنامه های یادگیری الکترونیکی در کشور ما نیز روز به روز در حال افزایش است. تعداد زیادی از مدارس، موسسات آموزش عالی، موسسات تولید مواد کمک آموزشی و آموزشگاه ها دوره های یادگیری الکترونیکی را در کنار دوره های حضوری برپا کرده اند و بسیاری از مراکز هم به دلیل مزایایی که ذکر کردیم، طرحی برای راه اندازی این دوره ها دارند. براساس تجربیات حاصل از به کارگیری دستاوردهای فناوری آموزشی در گذشته و حال و طبق اطلاعاتی که از محققان، صاحب نظران و افراد متخصص در این رشته از علوم عملی بدست آمده است فواید کاربرد فناوری آموزشی مطرح شده است به طور کلی می توانیم بگوییم که با به کارگیری فناوری روز در آموزش، سطح یادگیری فراگیران به شکل چشم گیری افزایش می یابد به گونه ای که می تواند تاثیر بسزایی در افزایش بازدهی آموزشی داشته باشد. امروزه با توجه به پیشرفت فناوری در حوزه های گوناگون نمی توان نقش آن را در آموزش نادیده گرفت. از زمان وقوع همه گیری کرونا این نقش به شدت پررنگ شده و دیگر قابل چشم پوشی نیست. آموزش مجازی که در شرایط فعلی جایگزین آموزش حضوری شده است وابستگی زیادی به فناوری های نوین دارد چنانچه بخواهیم کیفیت آموزش خود را افزایش دهیم باید به فناوری های نوین آموزشی تسلط بیشتری داشته باشیم. فناوری های نوین آموزشی با توجه به ویژگی هایی که دارند بی شک می توانند ما را به برقراری عدالت آموزشی در کشور نزدیک کنند. با شیوع کرونا تجربه استفاده ما از آموزش الکترونیکی به طور چشمگیری ارتقا یافت که این امر می تواند سبب گسترش به کارگیری فناوری های نوین در سیستم آموزشی کشور در دوران پسا کرونا شود.

۵. منابع

۵.۱. منابع فارسی

- توسلی، غلامعباس. (۱۳۸۶). جامعه شناسی و آموزش و پرورش تهران: علم.
- ثناگو، اکرم؛ نوملی، مهین؛ جویباری، لیلا. (۱۳۹۰). تبیین عدالت آموزشی در دانشجویان علوم پزشکی: بررسی دیدگاه ها و تجربیات دانشجویان علوم پزشکی. دو فصلنامه افق توسعه آموزش پزشکی. دوره ۴، شماره ۳.
- حافظی نیا، محمدرضا. (۱۳۸۷). مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم انسانی. انتشارات سمت.
- سرمدی، محمدرضا، و معصومی فرد، مرجان. (۱۳۹۴). جایگاه عدالت آموزشی در تحول نظام تعلیم و تربیت مبتنی بر سازنده گرایی. فصلنامه پژوهش در یادگیری آموزشگاهی و مجازی. ۳(۱۰)، ۶۳-۷۰.
- سعیدی، یاسین؛ صالحی عمران، ابراهیم؛ شعبانی، فاطمه؛ فرامرزی، زهره. (۱۳۹۵). "نگرش معلمان نسبت به کاربرد تکنولوژی آموزشی در تدریس و رابطه آن با رضایت شغلی در مدارس هوشمند". فصلنامه فناوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی. دوره ۷. شماره دوم. ص ۹۹ تا ص ۱۲۲.
- شاعیدی، علی، صادق زاده، سیدحسن. (۱۳۹۱). بررسی مدل های مختلف طراحی یادگیری الکترونیکی، مجله دانشگاهی یادگیری الکترونیکی. ۳(۳)، ۳۳-۳۸.
- عبدوس، میترا. (۱۳۸۱). بررسی عوامل موثر در فرصت های آموزشی نابرابر بین دختران و پسران. خلاصه مقالات مهندسی اصلاحات در آموزش و پرورش. پژوهشکده تعلیم و تربیت. تهران
- عنایتی، ترانه، ضامنی، فرشیده و زنگانه، محمدجواد. (۱۳۹۰). شناسایی موانع اصلی کاربرد فن آوری اطلاعات در مدارس دوره متوسطه شهرستان علی آبادکتول. فصلنامه فن آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی، ۱(۴)، ۹۷-۱۱۶.

مصرآبادی، جواد، فیضی، ایوب. (۱۳۹۴). فراتحلیل مطالعات اثربخشی روش های یادگیری مشارکتی بر بازده های تحصیلی دانش آموزان استثنایی. کودکان استثنایی. ۲(۱۱). ۴۱-۳۱

هاشمی، نظام؛ خروطی، فاطمه. (۱۳۹۹). مقایسه انگیزش تحصیلی، خودتنظیمی و خود ارزشمندی دانش آموزان تیزهوش و عادی شهر کرج. فصلنامه نوآوری آموزشی. دوره ۱۹. شماره ۱. ص ۱۴۷ تا ۱۶۲

۵،۲. منابع انگلیسی

- Ali Nejad, M., Nasim, S. Interaction Communication, Self-Regulatory Learning with Satisfaction with Learning in Smart Schools. Training Technology, 2015. 9 (4), 311-320. Persian.
- Arasteh H, Naveh E, Motalebifard A. (2011). The study of situation of faculty members' educational ethic in public University. Culture Strategy Quarterly; (8, 9). (In Persian).
- Babadi, A., Sharif, M., & Jamshidian, A. (2007). Provision and development equality of opportunities and educational justice in the general education of Esphahan Province. Social Welfare, 10(37), 287-305. (in Persian).
- Garrido, A., Onaindia, E., & Sapena, (2008). Planning and scheduling in an e-learning environment A constraint-programming-based approach, Engineering Applications of Artificial Intelligence, 21(5), 733-743.
- Kaffash, H. (2011). Necessity of product electronic content. Improvement Technical and Vocational Education, 6(4), 8-17. (in Persian).
- Levin, H. M. (2009). The economic payoff to investing in educational justice. Educational Researcher, 38(1), 5-20.
- Marzooghi, R, Heidari, M, Heidari, E, 2013, [The Impact of Educational Justice on Students' Academic Burnout in the University of Social Welfare and Rehabilitation Science, Tehran, Iran], Journal of Medical

Education Development Center, Vol. 10, No. 3, Pp. 328-334. (in Persian).

Robinson, Brnadette. (2008). Using distance education and ICT to improve access, equity and the quality in rural teachers' professional development in western China. International Review of research in Open and Distance Learning. vol. 9, number 1. 1- 17.

Samadi, SA, Golmohammadi, A, Khosravi, A, 2012, [Justice explained learners police training], Journal of Management Development and Support of Human Resources, Vol. 7, No. 25, Pp. 79-90. (in Persian).

Sanagoo, A., Nomali, M., & MahastyJuybari, L. (2011). Explaining educational justice in medical science students. Horizon of Medical Education Development Journal, 4(3), 39-44. (in Persian).

Yamani, N, Shaterjalali, M, & Eghbali, B.)2017(. Educational justice from the perspective of postgraduate students in a medical school in Iran: qualitative study. Research and Development in medical Education(RDME), 6(1), 23-28.